

Sprawozdanie z jubileuszowej XXXV Konferencji z Historii Matematyki, Będlewo 19–23 maja 2024 r.

Historycy matematyki w Polsce spotykają się na konferencjach z historii matematyki od 1986 r. Ich inicjatorką była niedawno zmarła Zofia Pawlikowska-Brożek (1941–2023). Jako przewodnicząca Komisji Historii Matematyki działającej przy Polskim Towarzystwie Matematycznym (PTM) organizowała te spotkania, sprawując nad nimi naukową pieczę. Początki Ogólnopolskich Szkół Historii Matematyki mają ścisły związek z dwiema dwudniowymi sesjami na temat historii polskiej matematyki, które odbyły się w 1979 r. i 1980 r. Obie sesje gościły w Pałacu Staszica, a współorganizatorem pierwszej z nich był Instytut Historii Nauki i Techniki PAN (dziś Instytut Historii Nauki im. L. i A. Birkenmajerów PAN). Kolejnym spotkaniem będącym załącznikiem Szkół Historii Matematyki była sesja poświęcona pamięci matematyków profesorów Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, ofiar mordu w 1941 r. Sesja odbyła się w Instytucie Matematyki UJ 12 grudnia 1981 r., w przededniu wprowadzenia w Polsce stanu wojennego. Wydarzenia polityczne spowodowały przerwę w pracy towarzystw naukowych, w tym PTM¹ i tym samym Komisji Historii Matematyki. Kolejna sesja odbyła się dopiero w 1985 r. w Zielonej Górze. Źródeł odbywających się w Polsce Szkół Historii Matematyki należy też szukać w innych wydarzeniach ogólnopolskich i międzynarodowych, w tym czeskich konferencjach z historii matematyki², których początki są o kilka lat wcześniejsze niż polskich. W konferencjach tych uczestniczyli polscy historycy matematyki.

Pierwsza Ogólnopolska Szkoła z Historii Matematyki odbyła się w 1986 r. na południu Polski, w Pokrzywniej. Dobrym zwyczajem stało się, że obrady konferencji odbywały się przemiennie na południu i na północy Polski, a jej organizacją – poza pracą Komisji Historii Matematyki – zajmowały się różne instytuty matematyczne polskich uczelni³. Konferencje odbywające się nad Bałtykiem zwykle organizował Stanisław Fudali. Od początku w konferencjach uczestniczyli historycy matematyki i matematycy pasjonujący się historią swej dyscypliny, członkowie PAN, logicy i filozofowie, statystycy, historycy nauki (fizyki, techniki, astronomii), dydaktycy matematyki, nauczyciele i studenci. Chociaż obrady odbywają się w języku polskim, to konferencje przyciągały gości z zagranicy. Nazwy konfe-

1 Ta organizacja została oficjalnie zawieszona natychmiast po wprowadzeniu stanu wojennego.

2 W tym roku w sierpniu w Poděbradach odbyła się 41. mezinárodní konference Historie matematiky.

3 Pierwsze dziesięć konferencji: I – 1986 r., Pokrzywna, Instytut Matematyki Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Opolu; II – 1987 r., Lubin, Instytut Matematyki Uniwersytetu Szczecińskiego; III – 1988 r., Jaworze, Zakład Geometrii, Uniwersytet Śląski; IV – 1989 r., Pogorzela, Instytut Matematyki Uniwersytetu Szczecińskiego; V – 1991 r., Dziwnów, Instytut Matematyki Uniwersytetu Szczecińskiego; VI – 1992 r. Piwniczna, Instytut Matematyki Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie, Instytut Matematyki UJ, Instytut Matematyki Politechniki Krakowskiej; VII – 1993 r., Międzyzdroje, Instytut Matematyki Uniwersytetu Szczecińskiego; VIII – 1994 r., Rudy Raciborskie, Instytut Matematyki Uniwersytetu Śląskiego; IX – 1995 r., Międzyzdroje, Instytut Matematyki Uniwersytetu Szczecińskiego; X – 1996 r., Międzygórze, Instytut Matematyki Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Opolu.

rencji ulegały pewnym zmianom⁴, ale zwyczaj organizacji w różnych ośrodkach i przez różne instytucje przetrwał do 2006 r., czyli do jubileuszowej XX konferencji, ostatniej organizowanej przez Komisję Historii Matematyki PTM. Później pięć spotkań odbyło się w Iwoniczu-Zdroju (XXI–XXIV i XXVI). Przez wiele lat współorganizatorem konferencji był Stanisław Domoradzki i to on między innymi przygotował wszystkie pobyty w Iwoniczu. Od 2013 r. konferencje goszczą w Pałacu w Będlewie, gdzie mieści się Ośrodek Konferencyjny Instytutu Matematycznego PAN. Konferencje skupiały i konsolidowały środowisko historyków matematyki, przyciągały też pasjonatów, a ich rolę dla rozwoju tej subdyscypliny w Polsce trudno przecenić⁵. Dorobek pokonferencyjny był drukowany w niezależnych tomach, a te były wydawane zwykle przez głównego organizatora. Wydano 19 pokazanych tomów⁶. Najważniejszy z nich w całości poświęcony był słynnym problemom Hilberta. Był on pokłosiem VII Szkoły, która odbyła się w 1993 r., czyli w 50. rocznicę śmierci Hilberta. Tom ten został wydany przez Instytut Historii Nauki PAN⁷. We wrześniu 2006 r. na wniosek ówczesnego prezesa PTM Stefana Jackowskiego powołano czasopismo z historii matematyki, które było nową serią roczników PTM. Przyjęło ono nazwę „Antiquitates Mathematicae”. Na redaktora czasopisma Walne Zgromadzenie Delegatów PTM wybrało Witolda Więśława (1944–2023), wówczas sprawującego naukową pieczę nad konferencjami z historii matematyki. Czasopismo miało przejąć rolę pokonferencyjnych wydawnictw, ale nie miało się do tego zawęzać. W tym samym czasie zlikwidowano Komisję Historii Matematyki PTM (próby jej reaktywowania nie powiodły się). W 2010 r. Walne Zgromadzenie Delegatów PTM nie powołało Więśława na redaktora „Antiquitates Mathematicae” na kolejną, drugą, kadencję. Czasopismo przez cztery lata nie ukazywało się. Ponownie referaty z konferencji wydano w zbiorowych monografiach⁸. Równocześnie uczestnicy konferencji coraz śmielej publikowali rezultaty swych badań – także tych prezentowanych na konferencjach z historii matematyki – w polskich i zagranicznych czasopismach i wydawnictwach zbiorowych, w tym w „Kwartalniku Historii Nauki i Techniki”. Dzięki staraniom prezesa PTM Wacława Marzantowicza i wiceprezesa Krzysztofa Szajowskiego w 2015 r. wznowiono publikację „Antiquitates Mathematicae”. Redaktorem czasopisma został wybrany Stanisław Domoradzki. Publikowane wersje odczytów nie wypełniały już w całości treści czasopisma, chociaż wielu historyków matematyki nadal składało do tego czasopisma artykuły powstałe na podstawie odczytów wygłoszonych na konferencji. W czasopiśmie nie ukazywały już się sprawozdania z konferencji, nie drukowano też – jak to miało miejsce w pokonferencyjnych tomach – listy uczestników konferencji. Nie istniała także strona internetowa konferencji ani nie podawano szczegółowych danych na podstronie Ośrodka w Będlewie. Zdobycie informacji na temat konferencji z tego okresu stało się trudne.

4 Spotkania nosiły kolejno nazwę: Ogólnopolska Szkoła Historii Matematyki (w latach 1986–2006), Konferencja Naukowa PTM z Historii Matematyki (w latach 2007–2012) i Konferencja z Historii Matematyki (od 2013 r.).

5 Artykuły przeglądowe o konferencji napisali: S. Fudali, *Drukowane pokłosie Szkół Historii Matematyki*, [w:] *X Szkoła Historii Matematyki*, red. K. Hałkowska, Opole 1997, s. 85–90; Z. Pawlikowska-Brożek, *Geneza i tematyka Szkół Historii Matematyki*, [w:] *X Szkoła*, s. 115–124; W. Więśław, *Poprzednie tomy z Historii Matematyki*, „Roczniki Polskiego Towarzystwa Matematycznego, Seria VI, Antiquitates Mathematicae” 2007, t. 1, s. 12–23.

6 Więcej na ten temat: *Poprzednie tomy z historii matematyki*, oprac. W. Więśław, „Roczniki Polskiego Towarzystwa Matematycznego. Seria VI: Antiquitates Mathematicae” 2007, t. 1, s. 273–286.

7 *Problemy Hilberta*, red. W. Więśław, Warszawa 1997.

8 *Dzieje matematyki polskiej*, red. W. Więśław, Wrocław 2012; *Dzieje matematyki polskiej 2*, red. W. Więśław, Wrocław 2013.

Do 2019 r. Konferencje z Historii Matematyki odbywały się regularnie. Pandemia COVID-19 spowodowała długą przerwę, kolejna bowiem konferencja odbyła się dopiero po czterech latach w 2023 r.⁹ Organizacją tego spotkania, na prośbę ciężko chorego Wiesława, zajął się Lech Maligranda. Konferencja, w której uczestniczyło 20 osób, odbyła się Będlewie w dniach 7–11 maja 2023 r. Wygłoszono na niej 25 odczytów. Wiesław konferencji nie doczekał. Jego śmierć w styczniu 2023 r. i odejście Pawlikowskiej-Brożek w listopadzie tego samego roku zakończyło pewien okres w dziejach polskiej historii matematyki oraz konferencji z historii matematyki. Zaczął się okres nowy.

Jak wspomniano, od 2023 r. przewodniczącym komitetu naukowego i organizacyjnego konferencji jest Maligranda. Miejsce konferencji pozostało bez zmian. To nie dziwi, ponieważ Ośrodek Konferencyjny w Będlewie jest dla polskich matematyków czymś w rodzaju naukowej mekki. Tam po prostu wypada być i organizować spotkania. To taki polski odpowiednik najśłynniejszego matematycznego centrum konferencyjnego w niemieckim Oberwolfach¹⁰.

Jublileuszowa XXXV Konferencja z Historii matematyki odbyła się w Będlewie w dniach 19–23 maja 2024 r. Poza przewodniczącym – Lechem Maligrandą (Politechnika Poznańska i Luleå University of Technology) – w skład komitetu naukowego weszli: Danuta Ciesielska (Instytut Historii Nauki im. L. i A. Birkenmajerów PAN), Roman Murawski (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, UAM), Zdzisław Pogoda (UJ) i Małgorzata Terepeta (Politechnika Łódzka). Do udziału w konferencji zgłosiło się 26 osób reprezentujących 5 krajów – Polskę, Czechy, Francję, Szwecję i Ukrainę – oraz 18 instytucji naukowych. Sponsorami spotkania były Politechnika Poznańska i Centrum Banacha w Warszawie. Przed konferencją opublikowano na stronie Ośrodka Konferencyjnego w Będlewie streszczenia wystąpień¹¹.

Spośród zgłoszonych odczytów do wygłoszenia na konferencji przyjęto 27 wystąpień dwudziestu pięciu osób. Licznie zgłoszono odczyty biograficzne lub związane z biografiami. Stanisław Domoradzki z Uniwersytetu Rzeszowskiego przypomniał sylwetkę i dokonania niedawno zmarłej Zofii Pawlikowskiej-Brożek. Bywalcy konferencji mieli okazję przypomnieć sobie tę wielce zasłużoną uczoną, inni poznali jej dokonania. Odczyt był ilustrowany materiałami z jej prywatnego archiwum – teraz w dyspozycji Domoradzkiego. Iryna Banach z Narodowej Akademii Nauk Ukrainy mówiła o przedwcześnie zmarłym wybitnym przedstawicielu warszawskiej szkoły matematycznej Zygmuncie Janiszewskim (1888–1920). W trakcie odczytu przedstawiła niedawno odnalezione we lwowskich i polskich archiwach materiały, w tym listy, fotografie, wspomniała też o testamencie Janiszewskiego. Stefan Jackowski z Uniwersytetu Warszawskiego opowiedział o spuściźnie wybitnego warszawskiego topologa Karola Borsuka (1905–1982). Dużą niespodzianką sprawiła informacja o odnalezieniu naukowej korespondencji i materiałów osobistych tego uczonego. Jan Hauke z UAM w 80. rocznicę urodzin Jana Kazimierza Baksalarego (1944–2005) przybliżył jego dokonania i sylwetkę. Wiesław Wójcik z Uniwersytetu Jana

9 Sprawozdanie: L. Maligranda, *XXXIV Konferencja z Historii Matematyki, Będlewo 2023*, „Roczniki Polskiego Towarzystwa Matematycznego, Seria VI: Antiquitates Mathematicae” 2023, t. 17, s. 249–255. DOI 10.14708/am.v17i1.7237.

10 Zob. J. Zwierzyńska, *Sprawozdanie z międzynarodowych warsztatów „Felix Klein’s Foreign Students: Opening up the Way for Transnational Mathematics” w Oberwolfach (15–20 października 2023 r.)*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 2024, t. 69, nr 1, s. 197–200, DOI 10.4467/0023589XKHNT.24.009.19541.

11 *XXXV Konferencja z Historii Matematyki, Będlewo 19–23. 05.2024. Abstrakty*, oprac. D. Ciesielska, M. Terepeta, sites.google.com/impan.pl/konferencja-hmxxxv/abstracts?authuser=0, [dostęp 12.07.2024].

Długosza w Częstochowie wspominał Marka Kaca (1914–1984) i jego dokonania w zakresie rachunku prawdopodobieństwa. Biograficzny wątek pojawił się również w wystąpieniu Danuty Ciesielskiej. Temat odczytu nawiązywał do pasjonujących historyków nauki związków geometrii różniczkowej ze szczególną i ogólną teorią względności. Odnalezienie notatek z wykładu Józefa Pużyny (1856–1919) z roku akademickiego 1902/1903 na lwowskim uniwersytecie, pozwoliło na dokładniejsze przyjrzenie się recepcji geometrii różniczkowej w Polsce przed I wojną światową. Notatki pochodzą ze spuścizny fizyka Jana J. Stocka (1881–1925), a jego krótki życiorys był także częścią odczytu. W odczycie wspomniano monografię Luigiego Bianchiego *Lezioni di geometria differenziale*¹² i jej tłumaczenia na język niemiecki i rosyjski. Olena Hryniv z Lwowskiego Uniwersytetu Narodowego im. I. Franki przypomniała niezwykłą postać Władysława Kretkowskiego (1840–1910). W odczycie skupiła się na okresie, w którym był on związany ze Szkołą Politechniczną we Lwowie, i przedstawiła archiwalia z jego postępowania habilitacyjnego z matematyki (1879 r.) na tej uczelni. Warto dodać, że było to pierwsze takie postępowanie w Szkole Politechnicznej. Opowiedziała też o konkursach dla studentów, które Kretkowski ogłaszał podczas swego pobytu we Lwowie. Związki z biografistyką mają badania prowadzone przez Tomáša W. Pavlíčka z Czeskiej Akademii Nauk. Omówił on relacje między polskimi a czechosłowackimi matematykami po II wojnie światowej. W swym wystąpieniu skupił się na pojawieniu się nowych koncepcji i dyscyplin w matematyce, a szczególnie topologii i teorii kategorii. Przybliżył informacje o dokumentach na temat osobistych kontaktów między równolatkami Bronisławem Knasterem (1893–1980) i Eduardem Čechem (1893–1960), co jest szczególnie ważne ze względu na brak zachowanych spuścizn tych uczonych.

Roman Duda z Uniwersytetu Wrocławskiego nakreślił panoramę historii polskich matematyków okresu rozbiorów. Po krótkim ogólnym wprowadzeniu w tematykę, przedstawił sylwetki i dokonania: Jana Śniadeckiego (1756–1830), Józefa Marii Hoene-Wrońskiego (1776–1853), Augusta Frączkiewicza (1798–1883), Władysława Zajączkowskiego (1837–1898), Władysława Gosiewskiego (1844–1911), Mariana A. Baranieckiego (1844–1895), Samuela Dicksteina (1851–1939), Pużyny i Janiszewskiego. Yaroslav Prytula z Lwowskiego Uniwersytetu Narodowego im. I. Franki mówił o organizacji życia naukowego matematyków na lwowskim uniwersytecie w latach 1939–1945, w czasach, gdy uniwersytet – nadal z głównie polskimi uczonymi – podlegał ukraińskim i radzieckim władzom.

Kilka referatów związanych było z historią pojęć i teorii matematycznych. Władysław Wilczyński¹³ z Uniwersytetu Łódzkiego mówił o ciekawych uzupełnieniach klasycznego twierdzenia Weierstrassa¹⁴ o gęstości wielomianów w przestrzeni funkcji ciągłych na przedziale $[0,1]$. W odczycie zwrócił uwagę na rezultat Juliusa (Gyuli) Pála (1881–1946), który w 1914 r. wykazał, że współczynniki przy kolejnych potęgach wielomianów można dowol-

12 L. Bianchi, *Lezioni di geometria differenziale*, Pisa 1894. Opracowane przez niego wykłady wydano najpierw metodą litograficzną w 1886 r. W kolejnych latach przygotowano wielotomową monografię w języku włoskim, a pod koniec XIX w. dzięki inicjatywie i wsparciu Felixa Kleina jej niemieckie tłumaczenie (*Vorlesungen über Differentialgeometrie*, Leipzig 1896–1899); niewiele później ukazało się tłumaczenie na język rosyjski. Egzemplarze oryginałów i tłumaczeń były dostępne w bibliotekach uniwersyteckich w Krakowie i Warszawie.

13 Wykorzystano abstrakt: W. Wilczyński, *XXXV Konferencja*, s. 54–55.

14 K. Weierstraß. *Über die analytische Darstellbarkeit sogenannter willkürlicher Functionen einer reellen Veränderlichen*. „Sitzungsberichte der Königlich Preussischen Akademie der Wissenschaften zu Berlin” 1885, t. 2, s. 633–639, 789–805.

nie z góry zadać, poza tym, że dla funkcji f współczynnik a_0 musi być równy $f(0)$. Wynik ten wykorzystał Waław Sierpiński w konstrukcji szeregu mającego uniwersalną własność wyboru ciągu sum częściowych zbieżnych do zadanej funkcji. Natomiast Pál, a potem niezależnie Igor Nikołajewicz Chłodowski (1903–1951) wykazali¹⁵, że funkcję ciągłą na dowolnym przedziale $[a, b] \subset (0, 1)$ można z dowolną dokładnością aproksymować wielomianami o całkowitych współczynnikach. Prelegent wspomniał też o wynikach Caspera Goffmana (1913–2006) i Daniela Watermana¹⁶ (1927–2024) z lat sześćdziesiątych, o tym, że podane szeregi uniwersalne można zbudować także dla rodziny funkcji mierzalnych i zbieżności według miary i kategorii¹⁷. Do najnowszej historii matematyki nawiązał Jerzy Kąkol z UAM. W swym odczycie zaprezentował klasyczne i najnowsze wyniki związane z własnością Asplunda dla przestrzeni Banacha. Przypomniał, że własność Asplunda mają przestrzenie $C_k(X)$ dla przestrzeni Tichonowa i przestrzeni Fréchet. Zdzisław Pogoda w odczycie *Kilka epizodów z historii topologii* przedstawił wstęp do historii klasyfikacji niskowymiarowych różnicowości topologicznych. Problemy klasyfikacji w topologii są niezwykle ważne; tematy te podejmowali najwybitniejsi światowi specjaliści, a nieodległy w czasie sukces Grigorija Perelmana, który udowodnił twierdzenie geometryczne (a tym samym rozstrzygnął pozytywnie hipotezę Poincarégo) skłonił prelegenta do ponownego przyjrzenia się temu tematowi ze szczególnym uwzględnieniem problemu istnienia i klasyfikacji struktur gładkich i kawałkami liniowych (PL-struktur) na różnicowościach topologicznych. Przedstawiona została między innymi sylwetka Władimira Abramowicza Rochlina (1919–1984), który był autorem twierdzenia odgrywającego istotną rolę przy badaniu gładkich struktur na różnicowościach czterowymiarowych.

Piotr Błaszczuk i Marlena Fila z Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie zaprezentowali rekonstrukcje dawnych matematycznych idei w języku współczesnej matematyki. Błaszczuk przedstawił, z wykorzystaniem metod analizy niestandardowej, rozwinięcie funkcji $\arcsin x$ i $\sin x$ w szereg oraz pewne podstawowe reguły rachunku różniczkowego wyprowadzone przez Isaaca Newtona w *De analysi per aequationes numero terminorum infinitas*. Fila, wykorzystując pojęcie ultrafiltru i liczb hiperywymiernych starała się wykazać, że konstrukcja Bolzana ciała liczb rzeczywistych polega na wyróżnieniu ich w ciele liczb hiperywymiernych. W swym wystąpieniu poddała krytyce wcześniejsze interpretacje konstrukcji Bolzana, w tym niedawno opublikowaną przez Kateřinę Trlifajovą¹⁸ interpretację za pomocą pierścienia ilorazowego \mathbb{R}^N/F (F to filtr Fréchet).

W dwóch odczytach popularyzowano dawną wiedzę matematyczną i algorytmiczną. Jolanta Grała-Michalak z UAM z okazji 550. rocznicy urodzin Mikołaja Kopernika nakreśliła karierę i wyniki wybitnego uczonego oraz historię ich współczesnych interpretacji. Maciej W. Sysło z Warszawskiej Wyższej Szkoły Informatyki przedstawił replikę niezachowanej

- 15 J. Pál, *Über eine Anwendung des Weierstrass-schen Satzes von der Annäherung stetiger Funktionen durch Polynome*, „Tohoku Mathematical Journal” 1914, t. 5, s. 8–9; I. Chlodovsky, *Une remarque sur la représentation des fonctions continues par des polynômes à coefficients entiers*, „Matematicheskii Sbornik” 1925, t. 32, nr 3, s. 472–475, I. Hlodovskij, *Ob izobraženii neprerywnyh funkcij rādami mnogočlenov s celymi koëfficientami*, „Matematičeskij sbornik” 1925, t. 32, nr 3, s. 475 (streszczenie).
- 16 Waterman w 1954 r. obronił doktorat u polskiego matematyka Antoniego Zygmunta (1900–1992), wówczas profesora w Chicago.
- 17 C. Goffman, D. Waterman, *Basic Sequences in the Space of Measurable Functions*, „Proceedings of the American Mathematical Society” 1960, t. 11, s. 211–213, DOI 10.1090/s0002-9939-1960-0112028-4.
- 18 K. Trlifajová, *Bolzano’s Infinite Quantities*, „Foundation of Science” 2018, t. 23, nr 4, s. 681–704, DOI 10.1007/s10699-018-9549-z.

maszyny liczącej, opisaney przez Wilhelma Schickarda (1592–1635) w liście do Johannesesa Keplera. Zaprezentował replikę – również niezachowanej – maszyny liczącej Chaima Zeliga Słonimskiego (1810–1904) i oryginały bardziej współczesnych maszyn, w tym kalkulator „Curta”. Popularny charakter miało też wystąpienie Bartosza Naskręckiego z UAM, który z wykorzystaniem bazy The Mathematics Genealogy Project wyprowadził słuchaczy w świat związków – prawdziwych i domniemanych – między poznańskimi matematykami i niemal wszystkimi wybitnymi matematykami i innymi uczonymi. Prelegent sięgnął aż do Mikołaja Kopernika i jemu współczesnych. Wykład ilustrowany był stosownymi grafami, a zaprezentowana była też sama wiedza z teorii grafów.

Na konferencji pamiętano też o przypadających jubileuszach. Lech Maligranda w 125 rocznicę urodzin Juliusza Schaudera (1899–1943) przypomniał jego życie i dzieło. Wspomniał w swym wstąpieniu o pobycie Schaudera w Lipsku i Paryżu na stypendium z Fundacji Rockefellera oraz o wspólnej dla Schaudera i Jeana Leraya (1906–1998) Nagrodzie Malaxa¹⁹. Szczególnie wzruszające było zacytowane na odczycie wspomnienie córki Schaudera o ojcu. Małgorzata Terepeta w obu swych referatach nawiązywała do jubileuszów. We wspólnym z Maligrandą wystąpieniu przygotowanym z okazji 75-lecia przestrzeni polskich mówiła o rozwoju tego pojęcia. W odczycie nawiązała też do trudnych poszukiwań autora tej nazwy – Rogera Godementa (1921–1916), który na cześć polskich matematyków postanowił w 1949 r. ośrodkowe przestrzenie topologiczne metryzowalne w sposób zupełny nazwać przestrzeniami polskimi. Jest to podstawowe pojęcie dla opisowej teorii mnogości. Ważne jest również w teorii miary, teorii prawdopodobieństwa, w badaniach struktur borelowskich i zbiorów analitycznych²⁰. W kolejnym odczycie – przygotowanym wspólnie z Izabelą Józwick z Politechniki Łódzkiej – Terepeta przedstawiła zarys historii słynnego twierdzenia Banacha–Tarskiego o paradoksalnym rozkładzie kuli i jego uogólnień. Stulecie habilitacji Franciszka Leja (1885–1979) na Uniwersytecie Jagiellońskim wykładem na ten temat uczciła Danuta Ciesielska²¹.

Zbigniew Lipecki z Instytutu Matematycznego PAN pomaga w przygotowaniu kolejnego polskiego – już czwartego – wydania *Wspomnień i zapisków* Hugona Steinhausa (1887–1972). W swym odczycie przedstawił wyzwania, z jakimi musi się zmierzyć, aby dokonać korekty licznych błędów zawartych w przypisach do drugiego polskiego wydania.

Dwaj prelegenci z Uniwersytetu Jana Długosza przedstawili odczyty z historii logiki i filozofii. Wiesław Wójcik zwrócił uwagę na wykład habilitacyjny Sierpińskiego we Lwowie w 1908 r. Uzasadniał, że *O odpowiedniości w matematyce* Sierpińskiego powinno być odczytywane jako jego filozoficzny manifest filozoficzny. Zestawił poglądy Sierpińskiego z podobnymi deklaracjami ideowymi Stefana Mazurkiewicza (1888–1945), Janiszewskiego, Jana Łukasiewicza (1878–1956) i Steinhausa, aby pokazać ich wpływ na środowisko polskich matematyków. Ryszard Miszczyński zajął się krytyką rozwiązania paradoksu Russela, którą zaproponował Frege (tzw. *Frege’s way out*). Autorem tej krytyki był polski logik Stanisław Leśniewski (1886–1939). Prelegent podjął ten temat pod wpływem treści

19 Nicolae Malaxa (1884–1965), rumuński inżynier i przedsiębiorca, zob. D. Banabic, I. Avram, *History of machine building industry*, [w:] *History of Romanian Technology and Industry*, t. 1, red. D. Banabic, Cham 2024, s. 118.

20 L. Maligranda, M. Terepeta, *75 lat przestrzeni polskich*, [w:] *XXXV Konferencja*, s. 38.

21 Więcej na ten temat: D. Ciesielska, *Franciszek Leja (1885–1979) i jego wspomnienia* Dawniej było inaczej, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki”, 2023, t. 68, nr 4, s. 167–225, DOI 10.4467/0023589XKHNT.23.048.18790.

archiwaliów niedawno odkrytych przez Gabrielę Besler²² w Archiv der Berlin-Brandenburgischen Akademie der Wissenschaften. Zaplanowany (i uwzględniony w *Abstraktach*) wykład Romana Murawskiego o Blaise Pascalu (1623–1662) jako matematyku i filozofie nie odbył się – prelegent nie mógł przybyć na konferencję.

Miłymi akcentami w czasie konferencji były wydarzenia nieoficjalne. We wtorek 21 maja przy znakomitym torcie świętowano urodziny profesora Władysława Wilczyńskiego. W środę zaś uroczysta kolacja zakończyła przedostatni dzień konferencji. Wielu uczestników wśród gorących dyskusji i porywających rozmów spędziła wtedy w Pałacu długie wieczorne godziny.

Kolejna, XXXVI Konferencja z Historii Matematyki zaplanowana została na 18–22 maja 2025 r. Miejszem obrad ponownie będzie Ośrodek Konferencyjny w Będlewie.

Danuta Ciesielska

Instytut Historii Nauki PAN im. L. i A. Birkenmajerów

ORCID 0000-0002-3190-5617

22 O innym ciekawym odkryciu można przeczytać w: G. Besler, *Giuseppe Peano in Germany, His Connections with German Mathematicians, and the First English Translation of Gottlob Frege's Unpublished Letter to Adolph Mayer on Giuseppe Peano's Mathematical Logic*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 2023, t. 68, nr 4, s. 9–28, DOI 10.4467/0023589XKHNT.23.041.18783.